

Szociológiai csapdák és az SZDSZ

PROFI AMATŐRÖK – AMATŐR PROFIK 9.

Magyar Bálint – Pető Iván:

Magyar Bálint és Pető Iván, az SZDSZ két alapítója, majd elnöke, Kozák Márton szerkesztői közreműködésével könyvet írt a liberális pártról. Elmondják, hogy az indulás személyi és társadalmi bázisa szerintük miként jelölte ki a párt mozgásterét, miért vezetett feloldhatatlan belső ellentmondásokhoz, s hogyan határozta meg az ellenzéki mozgalomként kezdődő, több mint 20 évig tartó történetet.

A nyilvánosság intézményei

*„Ez a törvény Angliában egész jól elműködne.”
(Egy tévés személyiség a 96-os médiatörvényről)*

A kiinduló helyzet

A rendszerváltás időszakában, a digitalizálás és az internet széles körű elterjedése előtt a liberális demokráciák tömegkommunikációt érintő normarendszere némileg eltért a mai viszonyoktól. Az információs piacot a nyomtatott sajtó, valamint a rádió és a televízió uralta. A nyomtatott sajtó nem számított korlátos jószágnak: piacán a demokratikus országokban csak magánkezdemenyezés működött, s az államnak a szabadságjogok biztosításán túl nem volt szerepe. Az elektronikus média működését ezzel szemben a korlátozott számú, állami tulajdonú frekvencia biztosította. A frekvenciaelosztás eleve hatósági jellegű beavatkozást kívánt. Részben a tömegtájékoztatás kiemelkedő hatékonysága, részben kulturális lehetőségei miatt a legtöbb demokratikus országban működött az adófizetők pénzéből fenntartott állami rádió és tévé, sőt monopolhelyzetük csak viszonylag későn szűnt meg. A nyolcvanas évekre azonban már általánossá vált a plurális rendszer, ahol tehát a több csatornán sugárzó, közszolgálatinak is nevezett állami rádió és tévé mellett magáncégek is működtettek nyereségelvű, kereskedelminek nevezett rádió- és tévéadókat, s elterjedt a különféle közösségek igényeit szolgáló úgynevezett közösségi rádiók rendszere is.

Az állami tulajdonú elektronikus média kultúrája a demokratikus országokban is eltérően alakult. Az angolszász országokban, valamint Észak-Európában pártoktól, kormányoktól független, objektív tájékoztatásra törekvő rádiókat és tévéket működtettek, míg Dél-Európában a nyolcvanas évekre már jelentősen felpuhulva, de élt még a mindenkori kormányokhoz közeli, máshol a meghatározó pártok között felosztott csatornák, műsorok szisztémája.

Az Antall-kormány megalakulásakor hatályos 1986-os sajtótörvény természetesen a pártállami viszonyokra készült, evidenciának tekintette a sajtóban az állami, pontosabban pártellenőrzést, a rendszer szervezeteinek tulajdonosi pozícióját. Ugyanakkor, ugyancsak az evidensnek tekintett hatalmi viszonyoknak megfelelően, szinte egyáltalán nem szabályozta a monopolhelyzetben lévő országos állami rádió és tévé jogállását. A Magyar Rádió és a Magyar Televízió jogi helyzetét egy hatályban maradt 1974-es kormányhatározat formalizálta, amely ezen intézmények kormányfelügyeletét írta elő.

A rendszerváltás során a nyomtatott sajtó jórészt megszabadult a pártállami felügyeletről. Miközben a működési szabályok még a pártállami rendszernek feleltek meg, és az újságírók döntő részének szakmai pályája a puha diktatúra lazuló rendszerében bontakozott ki, a sajtómunkások jelentős része, köztük a rádió, de részben a tévé politikai, kulturális műsorainak szerkesztői, sőt rovatvezetői is már alapvetően szekuláris-liberális nyelvet beszéltek, és többségük joggal érezte magát a rendszerváltás elkötelezett hívének.

A rendszerváltó kerekasztal-tárgyalásokon az ellenzéki pártok elvben egységesen álltak szemben a kommunista rendszer tájékoztatási monopóliumra épülő szisztémájával, sőt abban is egység látszott, hogy a születő demokráciában az Észak-Európában honos megoldást kell követni, vagyis a pártok ne kapjanak tévé- és rádiócsatornákat. A gyakorlati kérdésekben azonban éles nézetkülönbségek mutatkoztak. Nem véletlen, hogy a háromoldalú tárgyalásokon – a korábban tárgyalt politikai témák mellett – éppen a médiaügyekben nem sikerült megállapodásra jutni. Itt azonban kevésbé a gyengülő MSZMP és az ellenzék, mint inkább a liberális és a népi, keresztény-nemzeti ellenzék között mutatkoztak összeegyeztethetetlen nézetkülönbségek. Az MDF jobbszárnya már az 1990-es választások előtt világossá tette, hogy szerintük a politikai fordulatnak a média világában nem a politikai hatalom befolyásának felszámolásában, hanem a diktált tartalommal kell megmutatkoznia. Csurka István, az MDF alelnöke már a választási győzelem pillanatában kimondta: a sajtó működtetésében érvényesülnie kell annak, hogy kik nyerték meg a választásokat – ami egyértelműen nem a demokratikus normák érvényesítését, hanem az államhatalmi beleszólás új tartalomra épülő folytonosságát jelentette.

A rendszerváltás alkotmányozó szakasza, majd a kormányzás lehetőségét és felelősségét biztosító MDF–SZDSZ megállapodás után 1990 nyarára három fontosabb alapjogokat érintő terület maradt, melyek a rendszerváltás értékrendjének szellemében még rendezésre vártak. Az önkormányzati, és vele összefüggésben a fővárosi törvény, mely az önkormányzatiság és a helyi autonómiák kibontakozásának biztosította intézményi feltételeit; a kommunista politikai rendőrség iratai nyilvánosságának kérdése, amely nélkül az információs önrendelkezés nem lehet teljes; és a médiatörvény, melynek minden demokráciában kulcsszerepe van abban, hogy az információknak és véleményeknek nem pusztán az artikulációja, hanem az áramlása is akadálymentes legyen, s hogy a választópolgárok kormányzati manipulációjának lehetőségét minimalizálni lehessen.

Hogy az 1994-ig tartó első ciklus alatt sem a teljes médiatörvény, sem a teljes irattörvény nem született meg (ez utóbbi máig sem), az már *a kegyelmi pillanat gyors elmúlásának*, a liberális ellenzék, a kormánypártok egyre élesedő szembenállásának, s ennek részeként a médiaháború kitörésének következménye volt.

Az MDF–SZDSZ megállapodásban rögzített törvényeket a kormánynak kellett volna kodifikálnia és benyújtania. Még a rendszerváltó lendület és a liberális demokrácia alapértékeiben való egyetértés hullámán született meg az adatvédelmi törvény, a nyilvánosságot szabályozó törvények közül az egyetlen olyan átfogó jogszabály, amely valóban megfelelt a rendszerváltó ethosznak.

Míg az információs törvény megszületésében még működött a rendszerváltó szándék, az Antall-kormány a médiára és a titkosszolgálatra vonatkozó megegyezéssel törvények előkészítéséért nem tett erőfeszítéseket. Ezért 1990 nyarán a szabad demokrata Haraszti Miklós nyújtotta be az első médiatörvényt, a Magyar Televíziót és a Magyar Rádiót közszolgálativá, azaz függetlenné nyilvánító „kinevezési törvényt”. Ugyanígy járt el az SZDSZ az irattörvény első változatával: Demszky Gábor és Hack Péter nyújtotta be a „III/III-as törvényt”, amely a politikai szereplők kötelező átvilágításával és az állampolgárok saját irataihoz való hozzáféréssel szolgálta az információs jogokat. Az utolsó konszenzusos pillanat volt, amikor az Antall-szárny fanyalgása és a Csurka-szárny acsargása közepette az MDF végül is elfogadta az ellenzéki SZDSZ szorgalmazta közmédia-függetlenítést elvben részlegesen biztosító kinevezési törvényt. Ügynöktörvény azonban

már csak a ciklus végén született, a teljes iratnyilvánosság megteremtésére eleve alkalmatlan formában.

Az antiliberális média-nagykoalíció

A sajtó és az iratok szabad nyilvánossága az SZDSZ identitásának és missziójának egyik legsajátabb része volt. E küldetés máig tartó csődjét nem magyarázza a számos posztkommunista országban megfigyelhető atavizmus, hogy a hatalom nehezen engedi ki kezéből a kommunista rendszertől örökölt információs hatalmat. Hozzájárult ehhez a magyar rendszerváltás mikéntje is: a jobb- és baloldal a kezdetektől együttműködött az információs jogok szabotálásában, mégpedig SZDSZ-ellenes, tudatosan antiliberális érlel. A rendszerváltás kezdetétől szinte automatikusan állt fel a nyilvánosság jogai elleni nagykoalíció a mindenkori jobboldali főerő és a szocialista baloldal között. Kivételt jelentett egyrészt az Antallék által viselt első médiaháború, amikor a közmédia függetlenségének védelmében a még kicsiny szocialista párt csatlakozott az SZDSZ–Fidesz együttműködéshez, valamint a Fidesz kormányzási időszakai, amikor jogi trükkökkel és a MIÉP-pel együttműködve (tisztán kormánypárti csonka kuratóriumok a közmédiák élén), vagy a parlamenti kétharmad révén nem kényszerültek az MSZP-vel kötendő alkura. Az antiliberális nyilvánoságtorzító, -korlátozó nagykoalíció nagymértékben felelős a magyar demokrácia tönkremeneteléért.

Az SZDSZ politikai társtalanságának egyik szimptomatikus eleme a média körüli abszurd történetben, hogy az MSZP-vel kötött koalíciói idején is működött az antiliberális nagykoalíció. Az SZDSZ úgy látta, ha emiatt kilép a koalícióból, miközben az 1995-ben elfogadott médiatörvény lehetővé tette a kereskedelmi tévécsatornák megjelenését, csupán azt éri el, hogy a két antiliberális erő akadálytalanul alakíthatja közös alkuit.

Az SZDSZ körüli értelmiség ugyanakkor hol a szocialistákkal szembeni keménykedésért, hol a velük szemben tanúsított gyengeségért marasztalta el a pártot. Hol azt kívánták, hogy a párt legyen az elvek kovásza a koalíció térsztájában, hol meg azt, hogy hagyja abba a felhőkön lépdelést, az elvi finnyáskodást, szálljon be a médiamutyikba. Ez utóbbi szemrehányásban éppen a médiaértelmiség jeleskedett.

A médiaháborúban a kormány szándéka, hogy elfoglalja a monopolhelyzetű állami rádiót és televíziót, illetve az ez elleni fellépés közti küzdelemben alakult ki az egyik front, és a médiatörvény kidolgozása körüli csatározás körül a másik. A háborút nem önmagában az a minden kormányra, így az 1990-ben alakultra is jellemző törekvés váltotta ki, hogy a médiában befolyásra igyekeztek szert tenni, hanem – ahogy Haraszi Miklós utólag értékelte – „a mi médiaháborúnknak ezen az örök nyomuláson túl posztkommunista jellegzetességei voltak” (*Hasonlóságok, különbségek, mélyebb értelmek: 1993–2000. Haraszi Miklóssal beszélget Mihancsik Zsófia. Beszélő, 2000. 4. szám*). Ez egyik oldalról abból áll, hogy az MDF, majd később a Fidesz látszólag orvosolni szeretne volna mindazt, amit a kommunista rendszer tovább élő örökségéből elutasított: valójában elsősorban a szocialista párt társadalmi beágyazottságát kívánták ellensúlyozni, de úgy, hogy ezt a kihívást fontosabbnak tekintették, mint a jogállamiságot, a liberális demokrácia követelményét. Az SZDSZ viszont a jogállamiságot előfeltételnek, sőt gyógymódnak tekintette a posztkommunista szociológiai problémára is. Az SZDSZ csapdája az lett, hogy miközben a jogállamiságot félreteló antikommunizmussal nem kívánt közösséget vállalni, a koalícióba lépve még inkább beszűkült annak lehetősége, hogy a szociológiai értelemben megalapozott igény nevében, jogállami kereteken belül lépjen föl. Hatalmi marakodásnak, köztöködésnek tűnt minden, a szocialisták posztkadári populizmusa elleni megszólalás.

A nyomtatott sajtó

A nyomtatott sajtó rendszerváltás körüli befolyását jelzik a ma már elképzelhetetlenül magas

példányszámok. A közel félmillió példányban megjelenő legnagyobb *országos politikai napilap*, a *Népszabadság*, az MSZMP (majd MSZP) tulajdonában volt. A kommunista rendszer meghonosodott gyakorlata szerint a másik három országos napilap tulajdonosai is a rendszer intézményei voltak, így a Hazafias Népfront a *Magyar Nemzeté*, a kormány a *Magyar Hírlapé* és a szakszervezetek a *Népszaváé*, de természetesen ezek is szoros pártfelügyelet alatt álltak. A négy országos napilap eltérő stílusa a nyolcvanas évek utolsó harmadáig inkább csak az eltérő célközönségnek szólt, legfeljebb az MSZMP-n belüli ortodox és reformista irányzatok különböző árnyalatait tükrözte. Az országos politikai sajtó mellett ugyancsak az állampárt, illetve az MSZP tulajdonában működtek az úgynevezett megyei lapok, illetve a fővárosban megjelenő egyetlen délutáni lap, az *Esti Hírlap*. Ezeknek a helyi újságoknak az összpéldányszáma messze meghaladta az országos napilapok példányszámát, sőt a rendszerváltást, privatizációt követően viszonylag gyorsan a nagyobb megyéké egyenként is az országos napilapoké, a *Népszabadságot* nem számítva.

A puha diktatúra kikacsingatós világa, majd a rendszerváltás kétéves átmenete lehetővé tette, hogy 1989–1990-re e lapok többé-kevésbé kiszolgálhassák olvasóik immár cenzúrázatlan információk iránti igényét, a fokozatos politikai fellazulás következtében képesek voltak egyfajta hitelességi megújulásra, és valóban önálló karaktert alakítottak ki. Egy pillanatra úgy tűnt, mintha a szerkesztőségek függetlenek lehettek volna a tulajdonosoktól.

Miután a kerekasztal-tárgyalásokon semmilyen megállapodás nem született a médiaszabályozás ügyében, a nyomtatott sajtó privatizációjára az általános privatizációs szabályok voltak érvényesek. Mivel a puha diktatúra és békés rendszerváltás nyomán az MSZMP-t, s jogutódjaként az MSZP-t nem számolták fel, s a vagyonszámlálás keretében csak ingatlanjaik nagy részétől fosztották meg őket, a sajtóportfólió átjátszása formálisan legitim keretek között zajlott. Csakhogy míg a gazdasági szférában az új tulajdonos az állam helyébe lépett, s a jól-rosszul megállapított vételár az államkasszába került, addig a nyomtatott sajtó jelentős része formálisan is az egykori állampárt és szatelitszervezetei tulajdonában maradt, így a privatizációs bevételek, még inkább, mint a gazdaságban, eltűntek a nyilvánosság szeme elől.

Az MSZP eljövendő biztos választási vereségének, a rendszer összeomlásának tudatában egyszerre akarta biztonságba helyezni a sajtóorgánumait, és értékesítésük révén kipótolni megcsappanó forrásait. A választások körüli időkre az MSZP a *Népszabadságot* és a megyei lapok közel felét nagy német sajtóvállalkozásoknak adta el, úgyhogy komoly bevételhez jutott. A *Népszabadságban* jelentős tulajdonrésze maradt, valamint itt is, a vidéki lapoknál is a szerkesztőségi garnitúra többé-kevésbé intaktan működött tovább.

Az SZDSZ az új kormány alakulása utáni időszakban azzal nézett szembe, hogy vagy az MDF jobbszárnya követelte megoldás következik be, és a korábbi MSZMP tulajdonában lévő, még nem privatizált nyomtatott sajtó a kormány fennhatósága alá kerül, vagy tovább folytatódik a már előrehaladt privatizáció, de a korábbinál konszolidáltabb keretek között. A liberálisok úgy vélték, ha a nyomtatott sajtó valódi tulajdonosok, nem utolsósorban nyugati sajtóvállalkozások kezébe kerül, az garanciát jelenthet az állam politikai beavatkozási szándékával szemben.

1990 elején felmerült ugyan, hogy a három nagy országos napilapot osszák szét a három vezető politikai erő között (*Népszabadság* – MSZP, *Magyar Nemzet* – MDF, *Magyar Hírlap* – SZDSZ), a liberálisok azonban ezt az elképzelést visszautasították, mert nem kívánták a sajtót a pártstruktúra lenyomatává tenni.

A még nem privatizált 11 *vidéki napilapot*, az MDF egy részének államosítási szándéka ellenére, így végül is az új országgyűlés ellenőrzésével a tulajdonos MSZP gyakorlatilag privatizálhatta, már áttekinthető pályáztatással, úgy, hogy a bevétel döntő része az államkasszába került, s csak kis részre gyarapította a szocialista párt sajtóalapítványát.

A megyei napilapok fele az Axel Springer német sajtócég, míg a további vidéki lapok más külföldi újságkiadók, angolok, osztrákok, franciák tulajdonába kerültek. Mivel az új tulajdonost, néhány általános normán túl elsősorban a lapok gazdasági eredményei érdekelték, a volt pártlapok, de általában is a privatizált nyomtatott sajtó politikai irányultságát vagy éppen antipolitikusi attitűdjét jelentős részben az előző rendszerből megmaradt főszerkesztő és a szerkesztőség határozta meg.

Sőt a szerkesztőség kezdeményezésére lezajlott privatizáció miatt még a kormánylap, a *Magyar Hírlap* sem került az új kormány kezére, hanem – egyébként mint az *Esti Hírlap* is – egy időre Robert Maxwell, angol sajtómágnás tulajdona lett. Az időközben mérsékelt konzervatív arculatúvá vált *Magyar Nemzet* viszont megmaradt az állami lapkiadó tulajdonában, de a jobboldali kormánykoalíciónak itt csak annyi befolyása maradt, hogy a lapot a szerkesztőség által preferált mérsékelt, centrista svéd tulajdonos helyett egy konzervatív francia csoport kezére játssza. A szakszervezetek napilapja, a *Népszava* volt az egyetlen országos politikai napilap, amely a rendszerváltás után is megmaradt a régi tulajdonos kezében, példányszáma és jelentősége azonban társaiéhoz képest jelentéktelenné vált. 1993-ban aztán a magyar magántulajdonban álló VICO cég vette meg, amely addigra már jelentős sajtóportfóliót működtetett.

A kisebb tökeigény és az élénk kereslet miatt nagyobb pezsgés alakult ki a *közéleti-politikai hetilapok* piacán. A legjelentősebb tartós siker mégis a hetvenes évek végén induló *Heti Világgazdasághoz (HVG)* kötődik, amely sajátos gazdasági tematikájával mindmáig a legnagyobb példányszámú, politikai témákkal is foglalkozó hetilap. A *HVG* sikertörténetét az alapozta meg, hogy már több mint egy évtizeddel a rendszer bukása előtt, a gazdasági tematika ürügyén képes volt tudatosan szakítani a kommunista ideológiai nyelvezettel. A folytatás lehetőségét pedig az biztosította, hogy a tulajdonos Magyar Kereskedelmi Kamara a lapot a szerkesztőségből összeálló társaságnak adta át. Ha jóval kisebb példányszámmal is, de hasonló utat járt be az *Élet és Irodalom* is, amely mérsékelt rendszerbíráló kritikai és irodalmi lapból vált liberális félpolitikai hetilappá. A rendszerváltás idején indult mértékadó politikai hetilapok közül csak az eredetileg mind kritikusabb hangvételű, sikeres rádióműsor nyomtatott változataként megjelenő, reformista baloldali *168 Óra* és a kezdetben a Fideszhez kötődő, de alternatív-liberális arculatát megőrző *Magyar Narancs* tudott életben maradni. Külön műfaj az MDF-hez kötődő *Hitel* és az SZDSZ-hez kötődő *Beszélő* története. Az első szabad választások idejére mindkét lap sok tízezres példányszámra futott fel, hogy aztán néhány év múlva kis példányú havilapként vegetáljon tovább.

A *politikai-társadalomtudományi havilapok* a rendszerváltást követően hamarosan egy önmagába zárt világ részeivé váltak. A puha diktatúra kései időszakának szellemi életében jelentős szerepet betöltő egyensúlyozgató, mérsékelt kritikai attitűdű havilapok (*Valóság, Világosság, Mozgó Világ*) és erős közéleti tematikájú irodalmi folyóiratok (*Kortárs, Új Írás, Alföld, Jelenkor, Tiszatáj*) kiestek az értelmiségi közbeszédet meghatározó intellektuális érdeklődés köréből. Formális létezésük nem párosul valóságos társadalmi jelenléttel. A kritikai-politikai havilap mint műfaj gyakorlatilag kimúlt, ugyanis a késő Kádár-kor lassúdad tovazötyögését felváltotta a politikai élet egyre gyorsuló ritmusa, amelyben a korábbi havilapok relatív mondanivalója a heti-, sőt napilapokba költözött: a havilapok „átcammogási” ideje képtelen volt követni a felgyorsult közélet ritmusát. Nem véletlen, hogy a puha diktatúra két legradikálisabb kritikai-társadalomtudományi folyóirata, a nyolcvanas évek elején induló *Medvetánc*, illetve az azt fél évtizeddel követő *Századvég*, felismerve a műfaj halálát, a rendszerváltáskor beszüntette tevékenységét (az utóbbi később újraindult ugyan, de közéleti hatása éppúgy nincs, mint a többi társadalomtudományi folyóiratnak).

Beszélő: az SZDSZ története kicsiben

Az országos politikai napilapok ismeretében a rendszerváltást követő első években fel-fel merült, hogy volna igény egy szellemiségében SZDSZ-közeli, független liberális napilapra. A Beszélő sorsa

legalábbis megengedi, hogy feltételezzük: ennek piaci és intellektuális feltételei nem álltak össze. Maga a párt ilyet nem szervezhetett, független tényezők pedig közelébe sem jutottak egy ilyen tervnek. Az ideáltípus a Gazeta Wyborcza lett volna, hiszen szerkesztője, Adam Michnik a lengyel demokratikus ellenzék egyik legismertebb tagjaként a profi politikusi pálya helyett az újságkészítést választotta, s megteremtette Lengyelország legjelentősebb napilapját.

Az 1981 decemberétől negyedéves szamizdat (illegális) folyóiratként megjelenő Beszélő nemcsak azért volt a demokratikus ellenzék központi jelentőségű, meghatározó orgánuma, mert szerkesztősege egyben a különböző tiltakozó akciók kezdeményezője, névadója és szervezője volt, hanem azért is, mert a „vörös” kategóriáktól megszabadított, cenzúra- és öncenzúramentes nyelvvel kulcsszerepet játszott a rendszerváltás értelmiségi közbeszéde új, koherens, kritikai nyelvének kialakításában. Ahogy az általa kezdeményezett politikai akciók túlnyúltak a demokratikus ellenzék kemény magján, s a hivatalosság megtűrt világából még nem teljesen száműzött pár száz fős értelmiségi kört is mozgósítani tudtak, úgy a Beszélőben álnéven publikáló szerzők nagy része egyetemi-kutatóintézeti státuszokban dolgozó értelmiségi volt. Nagy részüknek három elkülönült „publikációs piacuk” volt: az intézetek zárt terjesztésű kiadványai; a tradicionális Kádár-kor kiegyensúlyozgató folyóiratai; illetve a radikális Medvetánc és Századvég. A politikai kockázatvállalás mértéke szerint a demokratikus ellenzék kemény magja elkülönült ugyan a politikai manifesztációk alkalmi résztvevőinek alkalmi világától, de a rendszerkritikai nyelv létrehozásában a politikailag tagolt közeg mégis kontinuussá vált. Ez tette lehetővé, hogy 1989–90 fordulóján egy-két hónap alatt elkészüljön a rendszerváltás programja, melynek szerzői – a munkában jelentős szerepet játszó Tölgyessy Péter kivételével – a Beszélő és a Medvetánc alkotói gárdájából kerültek ki.

Ily módon az 1200-ról 6000-re növekvő példányszámú Beszélőben megjelent írások politikai zanzái a Szabad Európa Rádió sok százazereket elérő közvetítése révén váltak széles körben ismertté. De ez inkább csak a rendszerváltó mozgalom érzelmi hitelességét teremtette meg. Ezzel egyenrangú fontosságú volt a szekuláris-liberális kritikai értelmiség új, homogén nyelvének kialakításában játszott szerepe. Így a rendszerváltás folyamán e nyelv nemcsak a demokratikus ellenzék és a hatalom közti tárgyalások fogalmi keretét határozta meg, hanem alapvető szerepet játszott abban, hogy a szélesebb, akár az értelmiségi közegen túlnyúló közbeszéd vitáit, dilemmáit fogalmilag strukturálja.

A szamizdat Beszélő „piacképességét” intellektuális teljesítményén túl a politikai represszió, a hivatalos és megtűrt sajtó cenzúrája és öncenzúrája biztosította. A sajtószabadság megszületése ugyanakkor a Beszélő represszióban fogant szabadbeszéd-monopóliumát szüntette meg. Az illegális Beszélő szellemi és anyagi háttere a rohamosan növekvő SZDSZ hullámán lehetővé tette, hogy a negyedéves periodika hetilappá alakuljon, s az 1990-es választások utáni hónapokra 40 ezres példányszámot érjen el. De akár ahhoz, hogy hetilapként stabilizálni tudja helyzetét, akár ahhoz, hogy napilappá váljon, befektetőkre, professzionális menedzsmentre és az olvasóra is figyelő szerkesztőségre lett volna szükség. Erre az újságíróknak amatőr szerkesztőgárda nem volt képes. Az illegális Beszélő manufakturális, ráérős munkakultúráját vitték tovább a profi sajtó versenyvilágába. A hetilap Beszélő szürke, kisbetűs, monoton tördelése, egyen terjedelmű írásai lassan versenyképtelenné váltak a szabad sajtó színesedő piacán. Amikor fölmerült, hogy a HVG egykori főszerkesztő-helyettesét leszerződtesse a laphoz, vagy a megszűnő Mai Nap munkatársainak nagy részét átveszi, ezt az intellektuális luxusiparon edződött szerkesztőség elhárította, ahol a meghatározó emberek státuszuk szerint politikusok, képviselők és részben az SZDSZ választott testületeinek tagjai voltak. A helyzetet az is bonyolította, hogy a lap 1990 utáni szerkesztői (Havas Gábor, Kőszeg Ferenc, Solt Ottilia) az SZDSZ belső, plebejus ellenzékéhez tartoztak, akik – részben mint az egykori Szegényeket Támogató Alap (SZETA) vezetői – fenntartással viseltettek a párttá válás következményeivel és a demokratikus ellenzéknek az SZDSZ-ben megtestesülő liberális fordulatával szemben. A szerkesztőségi kötelezettségek olykor időben is ütköztek a képviselői feladatokkal, a független kritikai szerep egyre többször a pártpolitika napi pragmatizmusával. Ugyanakkor az SZDSZ és a Beszélő között nem került sor olyan jellegű végletes szakításra, mint a

Fidesz és a Narancs között. Míg a párttal konfliktusba került Narancs, melynek szerkesztői nem viseltek politikai tisztségeket, kiűzetett-kimenekült a magánpiacra, s ott nehezen bár, de stabilizálta helyzetét, addig a Beszélő a közönség szemében a félhivatalos pártlap és a független kritikai szerep között vergődött. S bár a pártpolitikai és a független kritikai szerepeket keverő szerkesztők tevékenysége kapcsán a pártvezetés ugyan dohogott, de soha nem törekedett a szerkesztőség személyi vagy tartalmi önállóságának csorbítására. A piaci igények szerint megújulni képtelen hetilapot sem a párt, sem a közönség nem tudta eltartani. A Beszélő a kilencvenes évek közepétől havilappá zsugorodott. Marginalizálódását nem elsősorban példányszámának elolvadása jelzi, hanem az, hogy elvesztette azt az intellektuális szerepet, amely egykor a politikai közbeszéd meghatározó vonatkoztatási keretévé tette.

Ahogy a Beszélő kicsiben a demokratikus ellenzék és az SZDSZ története, úgy a Hítel kicsiben a népies íróké és az MDF-é. A Hítel létrehozásának 1979-es gondolata után némi késéssel 1982-ben Csoóri Sándorék a lap megalapításának szándékával az akkor kulturális és oktatási miniszter Pozsgay Imréhez fordultak. A két lap indítása közötti különbség is illusztrálja a demokratikus ellenzék és a népies írók eltérő viszonyulását a hatalomhoz: míg az előbbi nem tárgyalta a hatalom mégoly „felvilágosult” képviselőivel sem, s az illegális Beszélő kiadásával a szólásszabadság jogát provokatívan gyakorolta, addig az utóbbi engedélyt kért az engedetlenségre. Annak hiányában azonban nem vállalták a kockázatot, hogy lapjukat szamizdatként adják ki. Végül a rendszer kezdődő felbomlása és két lakiteleki találkozó után a Hítel 1988 novemberében a hivatalos engedélyek birtokában jelent meg. A Beszélő ekkor még szamizdat lap volt, ezzel is jelezve, hogy a reformkommunisták csak az MDF-ben tömörülő népiesek „konstruktív kritikáját” tolerálták. A Hítel 1992-től csak havilapként, politikai és szellemi jelentéktelenségre kárhóztatva élt tovább. Csurka István Magyar Fórumának jobboldali radikalizmusa elszívta előle a levegőt.

Médiaháború a nyomtatott sajtóban

Az Antall-kormány idején igazolódni látszott a liberálisok várakozása: a nyomtatott sajtó világa a tulajdonos, olvasó, hirdető működtetésében mintha kezdett volna hasonlónak válni a mintának tekintett nyugati világ sajtóstruktúrájához. Ugyanakkor „nem alakult ki a többpártrendszer újságírói technológiája, a róla való tudósításhoz szükséges újságírói tudás. A magyar médiának egyszerűen nincs meg a technikája ahhoz, hogy médiahatalom legyen, vagyis ne lehessen megvezetni a közélet témáiban” – nyilatkozta még tíz évvel később is joggal Haraszi Miklós (*Hasonlóságok... Haraszi Miklóssal beszélget Mihancsik Zsófia. Beszélő, 2000. 4. szám*).

Másként látta a helyzetet a jobboldali kormánykoalíció. A médiumokat uraló nyelv a parlamenti ellenzék beszédmódjához hasonlított, s ez csak felerősítette a kormányerők elégedetlenségét az „illojális” kritikai hangvétellel szemben. Szociológiai értelemben igazolta a kormánykoalíció sajtóval kapcsolatos érzéseit, hogy a piacot a rendszerváltás előtti, privatizált lapok uralták, jelentős részben a régi szerkesztőségekkel, bár megváltozott normákat követve. A kormánypártokhoz köthető, akár mérsékelt, akár radikálisabb jobboldali lap kezdetben nem tudott érdemi piaci pozíciót szerezni. A jobboldalon nem csak az MDF radikálisai látták úgy, hogy a magyar sajtópiacot elfogadhatatlan véleményaránytalanság határozza meg, s ezen csak állami beavatkozással lehet változtatni.

Az SZDSZ tiltakozott minden kormányzati beavatkozás, lapalapítás ellen. Mindenesetre a *Magyar Nemzet* eladása nem elégítette ki az MDF-ben uralkodó igényeket, s így új lapindításokra is sor került. A kormányzati segítséggel létrehozott és közpénzen működtetett *Pesti Hírlap* és *Új Magyarország* már inkább megfelelt a magyarországi értelemben konzervatív, jobboldali igényeknek, de piaci, olvasottsági, hirdetői teljesítményük gyenge maradt. (Ami aztán újabb összeesküvés-elméleteket szült, miszerint szervezett hirdetési bojkott áll a jelenség mögött.) Majd az 1998-ban hatalomra kerülő Fidesz államilag szponzorált pénzügyi háttérrel, a *Magyar Nemzet* patinás neve alatt, jórészt az *Új Magyarország* radikálisabb gárdájára építve hozta létre a piacon

állami segédlettel megkapaszkodni képes jobboldali politikai napilapot. A hetilapok piacán másfél milliárdos állami tőkeinjekcióval létrehozták a *Heti Választ*. 2010-től a nyomtatott sajtó világában alkalmazott kormányzati „pozitív ösztönzők” (állami tőkeinjekció, kötelező előfizetés, központilag irányított állami és kikényszerített magánhirdetések) addigi eszközei kiegészülnek a negatív kényszerek eszközeivel (állami hirdetések letiltása, magánhirdetők eltérítése, tulajdonosváltás kikényszerítése).

Az első médiaháború az elektronikus sajtóban

Másként alakult az elektronikus média világa.

Az Antall-kormány az átfogó médiaszabályozásig fenntartotta a még 1989 júliusában – jogilag támadható formában, mert nem törvényben, hanem kormányhatározatban, de tartalmában az ellenzék által is méltányolt szempontok alapján – meghirdetett frekvenciamoratóriumot. Ennek célja az volt, hogy a konszenzuson nyugvó további szabályok megalkotását ne előzhesse meg a frekvenciák hatalmi osztoztatása. Ha a konszenzusos munka az Antall-kormány megalakulása után tovább haladt volna, ha az MDF beleegyezik a kereskedelmi alapon fenntartott önálló médiumok megszületésébe, vagyis megszűnik a moratórium, a közmédiumok nem válnak automatikusan a vágy és a csata tárgyává. Egészen az 1996-os médiatörvény végrehajtásáig fennmaradt a jogi értelemben illegális frekvenciastop, amely egyfelől demokráciákban megengedhetetlen módon megtagadta új, országos műsorsugárzási engedélyek kiadását, másfelől viszont biztosította, hogy jogi szabályozás hiányában ne hatósági önkény, politikai elfogultság alapján osszák el az új rádió- és tévéállomások létrehozásának lehetőségét. A moratórium nemcsak fenntartotta a Magyar Rádió és a Magyar Televízió monopolhelyzetét, hanem hamarosan azzal társult, hogy ezeket az intézményeket közvetlen kormánybefolyás alá helyezték.

Azért 1991-ben, minden szabályt kijátszva, a kormány országos frekvenciát biztosított egy magánrádió, a Juventus számára. Az SZDSZ – s ez jól jellemzi a légkört – azt feltételezte, hogy a kormány nemcsak a nyomtatott sajtó és az állami rádió és tévé területén igyekszik befolyását érvényesíteni, de a frekvenciaengedélyekén is, vagyis megkezdődik a jobboldal ízlése szerinti politikai műsorszolgáltató felépítése. Idővel kitűnt, hogy ezúttal nem politikai, „csak” üzleti visszaélés történt, a Juventus ugyanis az első nyugati országokban bevett, populáris zenét sugárzó, magán, kereskedelmi, reklámbevételekből működő csatornaként működött. (Hallgatottsága az évtized közepére meghaladta az állami rádióét, majd – feltehetően – jó pénzért eladták egy amerikai cégnek.)

Az antiliberális média-nagykoalíció első megtestesülése még a Pozsgay Imre államminiszter által, 1989 novemberében, a népszavazás előtt egy héttel a tévé és rádió felügyeletére felállított bizottság volt. Az SZDSZ és a Fidesz elutasította a részvételt a kinevezéses alapon felállított, MSZP–MDF többséggel működő intézményben. A testület azonban érdemi tevékenységet már nem fejtett ki, hiszen valószínű feladata Pozsgay segítése lett volna a januárra már meghirdetett köztársasági elnökválasztási kampányban. A négyigenes népszavazásban kudarcot szenvedett MSZP és az MDF csak január elejére tudott összehozni egy újabb kormányrendeletet, amelyben Pozsgay formálisan is visszavette a novemberben látszólag leadott tévé és rádió felügyeleti jogát. Mivel az MSZP és az MDF – részben okkal – a tévé esti vitaműsoraiban kereste a népszavazási eredmény magyarázatát, ezúttal a tévé megszerzésére koncentrált. Arra hivatkozva, hogy a tévének nincs elnöke – tudniillik a korábbi felügyelő bizottság, kinevezését politikai beavatkozásnak nevezve, még novemberben lemondott –, ezúttal elnökséget nevezett ki az intézmény élére. Így 1990. januártól az áprilisi választásokig a tévé elnöke Nemeskürty István lett, a kuratórium titkára pedig Szilvássy György, akkor még Pozsgay közvetlen munkatársa. Az új tévévezetés leváltotta a politikai hír- és magazinműsorok tárgyilagos műsorkészítésre törekvő szerkesztőit, vezetőit, és MDF-közeli, az MSZP számára is elfogadható embereket ültetett a helyükre.

1990 nyarán aztán, még az MDF–SZDSZ megegyezés hullámán, az új „kinevezési törvény” szabályai szerint, Antall József jelölése alapján nevezte ki Göncz Árpád köztársasági elnök Hankiss Elemért az MTV, és Gombár Csabát a Magyar Rádió elnökévé. Mindkét médiaelnök komoly személyes tekintéllyel rendelkezett, párthoz sem akkor, sem később nem kötődtek, elnöki tevékenységük során intézményük autonómiáját védték. Kinevezésük pillanatában lényegében valamennyi parlamenti párt elfogadta személyüket, a kormánykoalíció radikálisait kivéve.

A közmédia körüli megnyugvás azonban nem tartott sokáig. A közmédia újságírói, akiknek szakmai pályája a puha diktatúra lazuló rendszerében bontakozott ki, alapvetően posztkommunista, szekuláris-liberális nyelvet beszéltek. Közéjük bekerülni sem a népies-új jobboldali táborból, sem a liberális-demokratikus ellenzéki táborból gyakorlatilag nem lehetett. Míg azonban a közmédiaikat uraló kormánybíró beszéd az utóbbiak nyelvén szólt, addig a jobboldali kormányerők értetlenül álltak a közmédia „illojális” kritikai hangvételével szemben.

Az MDF–SZDSZ megállapodást és a hiányzó mediaszabályozást megkerülő 1992 decemberében a kormánypárti parlamenti többség a rádió és a tévé költségvetését a kormány alá rendelte, azzal a nem is titkolt szándékkal, hogy a pénzügyi feltételek a politikai lojalitás függvényében alakulnak. A médiatörvény-tervezet év végi bukásával a remény is elszállt, hogy a viszonyok konszolidálhatók, s az ellehetlenített, a parlamenti kulturális és sajtóbizottság kormánypárti többsége közvetlen beavatkozásával vegzált Gombár Csabát és Hankiss Elemért 1993 januárjában lemondásra készítették. Utánuk a közmédia irányítását a kormányhoz igazodó két, teljes elnöki jogkörrel felhatalmazott alelnök, a későbbi MIÉP-képviselő Csúcs László és a kiscgazdapárt által később a médiahatóságba juttatott Nahlik Gábor vette át és hajtotta végre a politikai megrendelő igénye szerinti változásokat.

Az állami rádió és a tévé, a később meghonosodott kifejezéssel, a közmédia rendszerváltás után kinevezett új elnökei egyértelműen a nyugati demokráciák liberális szellemiségét képviselték. Feladatuk azonban jelentősen eltért a szokványosnak nevezhető médiumigazgatói teendőktől, hiszen monopolhelyzetű intézményeket kellett a demokratikus normáknak megfelelően, gyakorlatilag törvényi szabályok nélkül átalakítani.

Az egymást meg nem értő értékrendek konfliktusainak szimbólumává vált, hogy a tévé lekeverte az első szabadon választott kormány beiktatásának élő közvetítését, és a labdarúgó BEK-döntő színhelyét kapcsolta (Milan-Benfica 1-0, góllövő Rijkaard). A tévé illetékesei abból indultak ki, hogy a már eldőlt választások után az állami rituáléknál jobban érdekli az egyetlen műsorszolgáltató közönségét a sportközvetítés. A kormány és pártjai viszont úgy látták, hogy a rendszerváltás szimbolikus aktusát bagatellizálja a tévé, s mindez beleillik az addigra már kialakult képbe: az új kormánnyal nem barátságos média egész tevékenységét az ellenzék aránytalan befolyása jellemzi. Az önkormányzati választási vereség és a taxisblokádtálalása csak felerősítette ezt a hitet.

A keresztény-nemzeti pártok azt tapasztalták, hogy a közszolgálati rádió és televízió úgy lett független, hogy az ő értékrendjük nem, illetve csak egy-egy műsorban vált részévé. S bár a kommunista párthoz egykor lojális és más médiamunkások közül már verbuválódott, szerepet is kapott egy neofita népies-új jobboldali csapat, az MDF-ben, nemcsak a radikálisok, hanem a párt mérsékelt politikusai részéről is egyre nőtt a nyomás a közmédia kormányzati átvételére. Ezzel kezdetét vette a rádió és a tévé kormányzati ostroma.

Az Antall-kormány a médiaháborúnak nevezett, törvény nélküli időszakban igyekezett tehát kihasználni a – kádári korszak politikai vezérlési rendszerét biztosító – szabályokat a függetlennedni akaró médiavezetők megzabolázására. Eközben a köztársasági elnök az alkotmányosság határán mozogva igyekezett védelmezni az elnököket, illetve az intézmények függetlenségét.

A médiaháború és a köztársasági elnök jogosítványainak alkotmánybírói korlátozása

A közszolgálati médiumok vezetőinek 1990-es kinevezése még a hatalommegosztás elve szerint történt. Az egyetértés a személyekben elfedte azt a kérdést, hogy a miniszterelnöki javaslatra történő köztársasági elnöki kinevezés érdemi mérlegelési, vagy pusztán formális jogosítványt jelent-e az elnök számára. A közszolgálati médiumok körüli konfliktusok egyben az eltérő szerepfelfogások harcát is jelentették. 1991 júliusában az MDF-nek nem tetsző médiaelnökök ellensúlyozására a miniszterelnök három-három alelnököt kívánt állítani, de kinevezési okmányukat a köztársasági elnök nem írta alá. E szerepfelfogásban a köztársasági elnök nem pusztán protokolláris jogkörrel, hanem a hatalmi ágak közötti egyensúlyt érdemi jogosítványával biztosító személyként, mérlegelési joggal rendelkezett. Vagyis amikor a kormányfő az akkor még monopolhelyzetű közszolgálati médiumok vezető tisztségeibe egyoldalú jelöléssel kívánt vezetőket kinevezni, az a közszolgálati médiumok kormányzat alá rendelkezésként jelent meg, melyet a köztársasági elnöknek alkotmányos kötelessége megakadályozni. Az így kibontakozó konfliktus végül is kompromisszummal zárult: a köztársasági elnök aláírta a miniszterelnök két új jelöltje, Csúcs László és Nahlik Gábor alelnöki kinevezését a médiumok élére. A konfliktus megismétlődött, amikor Antall nem sokkal később Hankiss és Gombárt le akarta váltani, és Göncz Árpád nem írta alá a kezdeményezést. Amikor aztán a két médiaelnök lemondásra kényszerült, s helyükre a teljes elnöki jogkörrel felruházott alelnökök léptek, a fejlemények igazolták a köztársasági elnök aggodalmainak jogosságát.

A médiaháborús konfliktusokban a Sólyom László vezette Alkotmánybíróság úgy foglalt állást, hogy nem tekinti a köztársasági elnöknek az államszervezet demokratikus működése feletti ellenőrzési kompetenciájába tartozónak a miniszterelnök személyi javaslatának felülbírlását. (A sors fintora, hogy az AB-elnök Sólyom László sok évvel később, köztársasági elnökként – saját korábbi álláspontjával szemben – felülbírálta a miniszterelnök döntését, s nem volt hajlandó aláírni Horn Gyula kiténtetését, majd a megváltozott összetételű Alkotmánybíróság úgy látta: az elnöknek személyi kérdésekben is valódi mérlegelési joga van.)

Az Alkotmánybíróság 1992 júniusában egyébként alkotmányellenesnek minősítette a rádió és tévé kormányirányítását. Am nemileg maga is beszállt a politikai csatába, mert „...az alkotmány sértő passzus megsemmisítését elhalasztotta az új médiatörvény megszületéséig, azzal a meglehetősen vitatható érveléssel, hogy az alkotmányellenes kormányfelügyelet is jobb, mint a felügyelet teljes hiánya.” (Halmai Gábor: Médiaháború: szabadság és szabályozás. Beszélő, 1997. 8–9. szám). Amikor 1993 tavaszán nyilvánvalóvá vált, hogy az 1994-ig tartó parlamenti ciklusban már nem lesz médiatörvény, az AB hasonló érveléssel ismét megtagadta, hogy meghatározzák az alkotmány sértő szabály megsemmisítésének időpontját.

(Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnök jogosítványait korábban már egy másik vonatkozásban is korlátozta. Göncz Árpád még az 1990. őszi taxisblokádnál idején, mint a hadsereg főparancsnoka megakadályozta a honvédség mint rendfenntartó felhasználását, s ezzel nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a spontán, tömeges útlezárások nem torkollottak erőszakos összeütközésekbe. 1991 áprilisában pedig nem fogadta el a honvédség parancsnokának lemondását. Ezeket követően az AB úgy döntött, hogy az elnököt nem illetik meg sem a taxisblokádnál, sem a hadsereggel kapcsolatos személyi döntések kapcsán gyakorolt döntési jogosítványok.)

A médiatörvény-tervezet 1992-es bukása

A médiaháború másik frontján zajló ütközet, az átfogó médiaszabályozás körül zajló csata 1992 végén groteszk bukással zárult. A hosszas pártközi és szakmai, érdek-képviselési egyeztetéssel elkészült, egy pillanatig konszenzusosnak tekintett törvénytervezethez a szavazás előtti utolsó pillanatban az egyezséget felrobbantó, mert a kormánybefolyást részben átmenteni kívánó kormánypárti képviselői javaslatot nyújtottak be az Antall-kormány álláspontjával összhangban. Az SZDSZ a későbbiekben gyakran előállóhoz hasonló csapdahelyzetbe került: vagy elfogadja a normáit sértő, de az addigi helyzetnél normálisabb viszonyokat biztosító javaslatot, vagy a kormánypárti puccs eljárása és főleg tartalma miatt veszni hagyja azt is, amit sajnál. Az SZDSZ

ezúttal az utóbbi „megoldást” választotta: úgy döntött, hogy rossz törvényt nem támogat. S az általa kiszavazott részek miatt már a kormánypártok sem fogadhatták el a tervezetet, melyet így a végszavazáskor senki sem támogatott .

A sajtó, ide értve az egyértelműen liberális elveket követő újságírókat is, és részben ennek hatására a liberális értelmiség is értetlenül fogadta a történeteket, s az akkorra már uralkodóvá váló szokásoknak megfelelően, mintegy az elfogulatlanság bizonyításául a bukásért a kormánypártok mellett az ellenzék, azon belül is elsősorban az SZDSZ felelősségét emlegette.

Az ügy tanulsága messze hatónak bizonyult. Hogyha az SZDSZ „elvi alapon” döntött, hívei azért hibáztatták, mert nem gyakorlatias, ha meg a kompromisszumos tökéletlent választotta a lehetőségek közül, az a vád érte, hogy feladta elveit. Az SZDSZ dilemmája világos volt: vagy vállalható kompromisszumokkal ügyek megoldására törekszik, vagy egyedül maradván megőrzi tisztaságát, s megmarad az ideális követelmények pusztán verbális felmutatásánál. Az első út a hitelességet, az utóbbi a kormányzóképeségbe vetett hitet ássa alá.

Az 1994-es kormányváltás

Még csak elvi egyetértés létezett a kormánypártok között, hogy mihamarabb médiatörvényre van szükség, egyelőre – eredménytelenül – tárgyalt a koalíció és az ellenzék a rádió és a tévé elnökjelöltjeinek személyéről, amikor Horn Gyula, türelmét veszítve, élt az előző kormány jogosítványával, és egyeztetés nélkül terjesztette fel a köztársasági elnöknek az új tévé- és rádióelnök (Horváth Adám és Szirányi János) személyét. Az SZDSZ, miután a jelöltekkel szemben nem volt kifogása, és a köztársasági elnök is aláírta a kinevezést, nyilvánosan nem tiltakozott az eljárás miatt. Ugyanez volt a helyzet Horn Gyula másik rapid médiadöntésével is, amikor koalíciós egyeztetés nélkül, a még érvényes frekvenciamoratórium ellenére, a népnemzeti támogatás biztosítása reményében egyszerűen megígérte, hogy megmarad az MDF elindította önálló Duna Televízió. Ez egyfajta gesztus volt az ellenzékbe szorult jobboldalnak, amely egyharmadnál kisebb parlamenti arányával hirtelen álláspontot váltott, s mint később ellenzékben mindig, a közmédia csatornáinak felosztását kezdeményezte a pártoldalak között.

A médiatörvény – 1995

Horn Gyula olyan médiaszabályozást képzelt el, amellyel nemcsak a jobboldal, hanem a szocialisták által is túlsúlyban lévőnek tartott liberális médiahatalom visszaszorítható, ahol a szabályok megfelelnek ugyan a demokratikus normáknak, de azért a kormány nem vesztí el a lehetőségét a sajtó közvetlen befolyásolására. E törekvésében gyorsan megtalálta az érdekszövetséget az időközben jobbra tolódott Fideszsel, amely 1994-es választási kudarcát szintén a liberális média számlájára írta.

1994 nyár végére elkészült egy dominánsan szakmai, nem politikai normákat szem előtt tartó médiatörvény-tervezet, s a kormánypártok parlamenti többségükkel önmagukban is dönthettek volna az intézményi és személyi kérdésekben. Az MSZP azonban, szemben a tervezet elképzelésével, szeretne volna elérni, hogy most már törvény biztosítsa: a kormánynak is legyen szerepe a rádió és a tévéelnök kinevezésében. Ez az SZDSZ számára elvi, az ellenzék számára praktikus okokból volt elfogadhatatlan. Ószre kitűnt, hogy Hornnak nem tetszhet, amiben a kormánypártok egyetérthetnek, így könnyen belement, hogy általános szabályként, a médiatörvényre is érvényesen a koalíció elfogadja a konszenzuskényszert, miszerint az ellenzék vagy annak egy része nélkül a legfontosabb kérdésekben a kormánypártok nem döntenek. Így viszont a frontvonalak áthelyeződtek: konszenzusjáték kezdődött, hogy milyen feltételekkel lehet egy médiatörvény mögé a szükséges támogatást biztosítani. Valójában azonban az MSZP-t médiaügyekben képviselő Jánosi György és a Fideszt képviselő Deutsch Tamás megjelenítette antiliberalis nagykoalíció működött a liberális szellemiségűnek feltételezett kereskedelmi média megjelenése ellen. Bár ősz végére készen volt egy olyan szöveg, amelyet nagyjából az ellenzék

is támogatni tudott, még több mint egy év kellett a törvény elfogadásához, mert egyik oldalon az MSZP és az ellenzéki pártok, másikon az SZDSZ között folytatódott a vita a frekvenciamoratórium megszűnése utáni plurális médiarendszerről.

Az 1995 nyarán megrekedt hatpárti mediátárgyalások felgyorsítására az SZDSZ-t addig képviselő Molnár Péter és Timár János mellé a párt Magyar Bálintot delegálta. Ekkorra már nyilvánvalóvá vált, hogy az SZDSZ normái jelentősen eltérnek a másik öt párt elképzeléseitől, így olyan mediátörvény nem születhet, amely mindenben kielégíti a liberális párt igényeit. Az általános elvek elfogadtatásán túl az SZDSZ redukálta céljait, s a vitatott kérdésekben döntőnek a plurális rendszer megteremtését tartotta. A liberálisok úgy vélték, hogy ha egyáltalán nem, vagy csak egy országos frekvenciát adnak át a kereskedelmi televíziózásnak, akkor nem alakulhat ki versenyhelyzet. Kompromisszum eredményeként jött létre az a megoldás, hogy a köztelevízió egyik csatornája műholdra kerül, s így a köztelevízióknak is lesz két csatornája, plusz a Duna Televízió, és a földi sugárzású országos magántelevisziók számára is marad két frekvencia. Cserébe az SZDSZ belement a közmédia három különálló – a rádió, a tévé és a Duna tévé ügyében illetékes – kuratóriumának felállításába, holott a három közmédia fölé egy közös, mindössze ötfős kuratóriumot javasolt. Egy másik vitakérdésben az SZDSZ szintén egyedül maradt, mivel vele szemben ötpárti egyezség alakult ki arról, hogy a közmédia fölött álló közalapítványi kuratóriumokat civil szervezetek képviselőivel egészítsék ki. A kurátorok elvben a tulajdonost, a magyar társadalmat lettek volna hivatva képviselni, s az SZDSZ hitte is, hogy a tagok pártok általi jelölése csak technika e cél elérése érdekében. Aztán kitűnt, ami azért tudható lett volna, hogy a pártok delegáltjait és persze a kurátorok nagyobb része önmagát a jelölő megbízottjának tekinti. A civil kurátorok pedig előre kiszámíthatóan nem a politikán túli civil világot képviselték, hanem jelentős részben pártokhoz tapadó klónok voltak, akik közül később többen országgyűlési képviselők is lettek, így Újhelyi István (MSZP), Hoffmann Rózsa (KDNP) és Ékes Ilona (Fidesz), és akadt példa arra is, hogy valaki főhivatású civilként bér munkában vállalta különböző szervezetek képviselői szerepét. A politikai delegálás legsúlyosabb következményei a későbbi években az Országos Rádió- és Televízió Testület (ORTT), az egyébként meglehetősen átgondolatlan és definiálatlan jogkörű médiahatóság tevékenységében mutatkoztak meg. E hatáskör persze azért is volt tág, mert az elképzelés szerint a politikusok közvetlen konfrontációi helyett e testületet szánták a remények szerinti szakmai viták terepének. Az SZDSZ szakmai, „önjáró” delegáltja kivételével azonban a többiek erősebb pórázon tartott pártdelegáltaknak bizonyultak.

Az 1995 végén végül is megszületett, a kizárólagos kivételével minden parlamenti párt által támogatott törvényen brutális nyomokat hagytak a politikai kompromisszumok. Bár a rendszer valamennyi gyengesége a tervezet elfogadásakor még nem látszott világosan, az egyértelmű volt: ha az SZDSZ az 1992-es mércét alkalmazza, ezúttal sem születhetett volna meg a törvény. Ez esetben persze marad a frekvenciamoratórium, az Alkotmánybíróság szerint is elnézhető állami tévé- és rádióirányítás, és szinte minden probléma, ami a törvény elfogadása után is felmerült.

Míg az 1992-es mediátörvény-bukás sokak szemében a kérelmelhetetlen SZDSZ számláját terhelte, az 1995-ben elfogadott mediátörvény hatálya alatt működő magyar médiarendszer a kompromisszumos, reálpolitikus SZDSZ kudarca is lett. A közszolgálati televízió és az ORTT pénz- és frekvenciaosztó tevékenysége a korrupció szinonimájává vált, miközben az egymást váltó kormányok közvetlen politikai beavatkozása, illetve a műsorkészítők mindenkori kormányokhoz igazodása csak időlegesen enyhült a törvény előtti időszakhoz képest. A magyar közszolgálati televíziók nézettsége igen gyorsan a legrosszabbak közé süllyedt a volt szocialista országok hasonló intézményei között, s a kereskedelmi televíziózás csak részben váltotta be az SZDSZ reményeit, miszerint a verseny a sokoldalú tájékoztatás előnyére válik.

A frekvenciaoszt(ogat)ás törvénysértő gyakorlata

A törvény fogyatékoságainál is súlyosabb következményekkel járt, hogy magát a törvényt a

politikai szereplők rendszeresen figyelmen kívül hagyták. A médiatörvény az eljárásjogi konszenzuskényszerrel képes volt biztosítani, de az alkalmazásához szükséges civilizált politikai kultúrát nem. Az előbbi feltétel ugyanis egy törvényhozási aktus, az utóbbi viszont politikai szocializáció eredménye. Már az első frekvenciaosztás bizonyította, hogy a nyugatias intézményrendszert miként formálja a maga képére a politika világát is uraló keleties értékészlet. Ha a helyzetet a BBC szabályozásával vetjük össze, azt látjuk, hogy ott a kormányzati beavatkozásnak intézményesen nagyobb teret engedő szabályozás ellenére a politikai szereplők nem élnek a lehetőséggel, s a közszolgálati média pártatlan. Nálunk viszont a szigorúbb jogi szabályozás sem tudta megakadályozni, hogy a politikai erők ne telepedjenek rá a közmédiumokra: a kétharmados korlát nem a távortartás, hanem a politikai osztozkodás kényszerét teremtette meg. Nem azt a nyugatias kultúrát, hogy együtt örködjének a mindenoldalú politikai nyomás elhárításában, hanem azt a keleties kultúrát, melyben „méltányosan” osztoznak a politikai befolyás mértékén. S ha az SZDSZ ettől lehetőség szerint távol kívánta tartani magát, akkor olyan politikai erőként jelent meg, amely még az övét sem tudja megvédeni. Ezt mutatta már a botrányos és később a Legfelsőbb Bíróság által is törvénytelennek ítélt első kereskedelmi televíziós frekvenciaosztás története is.

Az ORTT első elnöke, Révész T. Mihály Horn Gyula személyes tanácsadójaként vett részt a törvény-előkészítő tárgyalásokon, és az SZDSZ ellen már akkor is szorosan együttműködött az ellenzékkel. Komoly felelőssége volt abban, hogy a nyögve elfogadott plurális rendszert biztosító tévé-frekvenciapályázatot csak a médiatörvény elfogadása után több mint egy évvel tette közzé az ORTT, s hogy az MSZP delegáltjai, összefogva az ellenzékiekkel, számos, később bíróság által is megállapított műhibát elkövetve ítélték sikertelennek az amerikai tulajdonú Írisz tv pályázatát.

A két országos kereskedelmi televíziós frekvenciára hárman pályáztak, közülük a messze legmagasabb műsorszolgáltatási díjat ajánló, nagyrészt Ronald Lauder által tulajdonolt és a korábbi budapesti USA-nagykövet, Mark Palmer által vezetett, az Írisz tévével pályázó CME-t hozták ki vesztesnek. A CME-t SZDSZ-közeli cégnek tekintették, amire Ronald Lauder és az ügyvezető igazgató, Baló György zsidó származása, valamint az adott „alapot”, hogy Mark Palmer a rendszerváltás idején – az MDF által nehezményezetten – az akkori demokratikus ellenzékkel rokonszenvezett. A zsidó származás itt a liberális elkötelezettség és SZDSZ-szimpatia további érvelést nem igénylő bizonyítékként szolgált. Az ORTT törvénytelen döntését egyedül az SZDSZ jelöltje, Tímár János nem szavazta meg. A szélsőjobb ünnepelte, hogy „a zsidó párt nem kapott zsidó tévét”, és az antiliberalis MSZP–Fidesz–MDF–kisgazda–KDNP–MDNP összefogás is elégedetten nyugtázta a történeteket.

Az RTL Klub és a TV2 frekvenciájának meghosszabbítására 2005-ben más tartalmú, de hasonló konfliktusok keretében került sor. Az SZDSZ növelni kívánta a frekvenciahasználat díját annak érdekében, hogy egy ösztönző beépítésével elősegítse a frekvenciabőséghez vezető digitális átállást (mivel csak a digitális műsorszórás számolhatná fel a frekvenciák politikai osztoztatását). Tímár javaslatát azonban senki sem támogatta, s végül ő is megszavazta, hogy változatlan feltételekkel hosszabbítsák meg a frekvenciákat. Az SZDSZ-en belüli zavart jelezte, hogy míg Pető a parlament kulturális bizottságának elnökeként az SZDSZ elvi álláspontját képviselte, addig az SZDSZ ORTT-s tagja a párt kampányérdekeire tekintettel más ajánlást kapott. Bár a Fidesz antikapitalista retorikával felszólalt a frekvenciahasználat változatlan árú meghosszabbítása ellen, az SZDSZ-szel soha nem szavazott együtt, 2010 után, kormányon pedig maga csökkentette a nagy kereskedelmi rádiók és tévék sugárzási díját. A digitális átállás uniós kötelezettségét ugyanakkor éveken keresztül ki. A földi sugárzás fenntartása teremt ugyanis számára lehetőséget arra, hogy a frekvenciaosztás monopóliumával elhallgattathassa a vele szemben kritikus médiumokat.

A két országos kereskedelmi rádiófrekvenciának nem az 1997-es odaitélése (nyertesek: Danubius, Sláger), hanem a 2009-es újrapályázatása volt botrányos. A nagy piaci részesedéssel rendelkező, külföldi tulajdonú, népszerű csatornákkal szemben itt is összeállt az MSZP és Fidesz

antiliberalis nagykoalíciója. Míg a választási vereség elé néző MSZP korrupciós arcukat még élesebben rajzolta meg a két csatorna ki-ki alapon történő elosztása, addig a Fidesznek az ügy nem ártott, s kormányra kerülve már gazdasági eszközökkel, hirdetések elterelésével lehetetlenítette el az MSZP-közelinek tartott NEO FM működését. A törvénytelen eljárást eredményező politikai alkut az SZDSZ delegálta ORTT-tag, Tímár János nem szavazta meg, az ORTT elnöke, Majtényi László pedig tiltakozásul lemondott. A pártos döntés után viszont az eredetileg vállalt, irróalisan magas frekvenciahasználati díjat a Médiatanács csökkentette, mértékét pedig titkosította. Az antiliberalis média nagykoalíció utolsó akciója az volt, amikor az MSZP és a Fidesz közösen megakadályozta a köztársasági elnök Sólyom László és a miniszterelnök Bajnai Gordon közös, pártoknak nem elkötelezett, nyugati normákat képviselő jelöltjének megválasztását az ORTT élére.

1996-ig, a médiatörvény elfogadásáig torz kettősség szabta meg a magyar elektronikus médiarendszert: országosan a monopolhelyzetű állami televízió és rádió, illetve a helyi politikai hatalom szoros felügyelete alatt működő ezernyi helyi rádió és televízió. 1993 és 1995 között még kultuszminiszteri jogosultsággal zajló helyi rádiófrekvencia-osztás – részben – oldotta a frekvenciamoratóriumot, és hozzájárult a későbbi legitim médiapiaci állapotok, médiapiaci térkép kialakulásához, felemésztve a frekvenciakincs jelentős részét. Így a médiatörvény a helyi rádiófrekvenciák piacán már kész helyzetet talált. A helyi politikai elit – az önkormányzati nyomtatott sajtó mellett – a saját hatáskörébe tartozó kábeltévék létrehozásával, működtetésével erősítette politikai befolyását.

A rádiófrekvenciák osztásában másfél évtizeden keresztül érvényesülő kétharmados korlát következtében, bár a jobboldali médiumok fokozatos térnyerésével, mégis létrejött egyfajta politikai egyensúly. Az országos kereskedelmi rádiókat és televíziókat azonban a depolitizálódás jellemzi, s legfeljebb egy-egy szórakoztató műsorukban politizálnak. Olyannyira, hogy hírműsoraikból egyfajta bűnügyi krónikaként a politikai tartalom gyakorlatilag kiveszett, hatástalanítva ezzel az SZDSZ-nek még a médiatörvényben elfogadtatott javaslatát, miszerint az országos televízióknak főműsoridőben 20, a rádióknak 15 perc egybefüggő hírműsort kell szolgáltatniuk. A helyi rádiófrekvenciák esetében viszont egyszerre volt megfigyelhető az erős politikai tartalmat hordozó ideológiai polarizáció (Klubrádió kontra Lánchíd Rádió, Inforádió), és többségében kizárólag a szórakoztatást szolgáló zenei adók. A talking rádióknál végbement polarizáció az országos lefedettségű talking kábeltévék piacán is kialakult – ATV kontra Hír TV, Echo TV.

A második médiaháború – 1998

„Az 1994–1998-as ciklus volt a médiaháború történetében a legbékésebb. Az egyetlen, amikor a kormánytöbbség önkorlátozó stratégiát követett, nem törekedett hatalmi lehetőségei maximális kihasználására, önként, kényszer nélkül biztosított az ellenzéknek paritásos döntési lehetőséget a legfontosabb kérdésekben. Az első MSZP–SZDSZ-koalíció mutatta fel az alternatívát azzal – a parlamentáris demokrácia szellemével homlokegyenest ellentétes – kisajátító törekvéssel szemben, amit elődje és utódai képviseltek. Ez fontos példa még akkor is, ha tudjuk, hogy Horn Gyula ebben a ciklusban kétfrontos harcot folytatott az ellenzékkel és koalíciós partnerével annak érdekében, hogy pártja 1998 után egyedül kormányozhasson, ebben a kétfrontos harcban felváltva fogott össze az egyik oldallal a másik ellen, és ehhez jól jött a liberálisok ellen is felhasználható kétharmados döntéskényszer.” (Révész Sándor: Médiaháború 1989–2010. *Kritika*, 2011. június)

A Fidesz 1998 utáni kísérlete az elektronikus média fölötti kizárólagos kontroll megszerzésére, a közmédiumokat felügyelő csonka kuratóriumok létrehozásában jelentkezett. A médiatörvény politikai kompromisszumának jellegzetes következményeként a pártok képviselőinek fantáziájába nem fért bele, hogy a politikai paletta másként is összeállhat, mint az első két parlamenti ciklusban, s így a kuratóriumoknál előírt konszenzusos ellenzéki, illetve kormánypárti jelölés már nem működik. Az 1998-ban hatalomra került, Fidesz vezette jobboldali kormánynak ugyanis az MSZP-n és az SZDSZ-en kívül parlamenti ellenzéke lett a jobboldali radikális MIÉP is. A kurátorok

kormánypárti, illetve ellenzéki oldalankénti egységes jelölésének elvárásával visszaélve a Fidesz összejátszott a MIÉP-pel. Az utóbbi megakadályozta az ellenzéki kurátorok egységes jelölését, Áder János házelnök pedig nem volt hajlandó szavazást elrendelni az ellenzéki kurátorok személyéről, így a csak kormánypártok által delegáltakból felálló testületek elérték, hogy a közszolgálati rádió és televíziók kizárólagos kormánypárti befolyás alá kerüljenek.

A Fidesz ezzel először tette meg, amit kormányra kerülve azt követően mindig: felrúgta az MSZP-vel működtetett antiliberalis médiakoalíciót. Hiába mondta ki Györgyi Kálmán legfőbb ügyész, hogy a házelnök döntése törvénytelen, Áder „irrelevánsnak” nevezte a főügyész álláspontját, akit aztán a Fidesz lemondásra is kényszerített. Az ügy drámai körülményeire utal Györgyi Kálmán azóta is tartó némasága. Az új főügyész, Polt Péter és helyettesei aztán, az ügyészség közszolgálati médiumok ügyében érvényes törvényességi felügyeleti feladataira hivatkozó számos panaszos beadvány ellenére sem találtak kivétlivalót a rádió és a tévé működésében, holott utóbbinál nemcsak a politikai kisajátítás, hanem brutális gazdasági bűncselekmények, hűtlen kezelés gyanúja (bevételek évekre előre történő „elköltsége”, járulékok elsikkasztása) is megalapozottnak látszott.

A közszolgálati média függőségét erősítette, hogy a 2002-ben alakult kormány beváltotta az MSZP populista választási ígéretét, és eltörölte a tévés, rádiós előfizetői díjat, a szerény hirdetési bevételek mellett az egyetlen olyan pénzügyi forrást, amely a mindenkori kormányok döntéseitől némileg független bevételt biztosított a közszolgálati intézményeknek. Némileg független bevételről beszélhetünk csak, hiszen a médiatörvény semmilyen normatív szabállyal nem biztosította e díj automatikus valorizálását, így a költségvetéshez kapcsolódó parlamenti döntések szabályozták a tarifát. Bár az intézkedés hátrányai hamar evidenssé váltak, nem volt politikai erő, amely az előfizetői díj visszaállítását programjába vette volna.

A 2002-es kormányváltás után a kuratóriumi tagok választása politikai manipuláció terepe lett. Az ekkor négypárti parlamentben az ellenzéki Fidesz és MDF nem tudott megállapodni az ellenzéki kuratóriumi jelöltekről, ezért a Fidesz nem jelölt tagokat. A Fidesz eljárását az előző ciklus után rajtamaradt bélyeg kompenzálása motiválta, miszerint a korábbi sértettek is hasonlókat tesznek, mint ők tettek. A különbség azonban igen lényeges volt: míg a Fidesz-kormány idején az ellenzék jelölt kurátorokat, csak a parlament elnöke nem volt hajlandó szavazásra bocsátani őket, addig 2003-ban a Fidesz nem is jelölt, s ezért ellenzéki oldalról csak az MDF jelöltjei kerültek a kuratóriumokba. A trükk bejött: az SZDSZ belső ellenzéke eltekintett attól, hogy tudatos provokációról van szó, s hogy a megvalósultnál csak rosszabb alternatívák léteznek: a pártvezetés bűnei között emlegette, hogy asszisztált a „csonka” kuratórium létrehozásához.

Bár a sok milliárd forintot megmozgató ORTT-ben minden nagyságrendben zavartalanul folyt a Fidesz és az MSZP között az üzletelés (például a kübekházi operettgála fideszes támogatásáért cserébe a felcsúti Puskás Akadémia honlap-fejlesztésének szocialista támogatása), más területeken éles maradt az ellenségeskedés. A médiatörvény korrekciójában (például az MTV és a Duna TV SZDSZ által javasolt összevonásában vagy a kuratóriumok párttalanításában) nem lehetett megállapodni, csak az európai uniós jogharmonizációhoz nélkülözhetetlen módosításokban állt össze a szükséges kétharmados többség.

A médiatörvény rossz rendszerének, illetve a pártok erre épülő kölcsönös zsarolásának következtében a tévének többször nem volt elnöke, mint volt, de egyébként is, az SZDSZ által rendszeresen támogatott szakmai jelöltek mindig elbuktak a pártok politikai megfontolású jelöltjeivel szemben, akiket aztán a másik oldal lőtt ki. A rádiónál a csonka kuratórium által, 2001-ben megválasztott, ekkor már elkötelezetten jobboldali Kondor Katalin mandátuma 2005-ben járt le. Működése idején a még megmaradt sztár rádiósok közül, ismét politikai alapon szelektálva, távolítottak el többeket, miközben a politikai műsorok egyoldalúsága látványosan erősödött. Az SZDSZ támogatta, hogy utódjának az évekkel korábban a Fideszben tevékenykedő, de liberális

gazdasági nézeteiről ismert, sikeres menedzsert, Such Györgyöt válasszák meg, aki az intézmény radikális átalakításának programjával pályázott. Egy ideig az MSZP és jobboldali körök bizalmatlansága is akadályozta megbízását, de 2005-ös elnökké válása után gazdasági és tartalmi értelemben is sikeresen vezette az intézményt, egészében véve a rendszerváltás utáni időszak egyetlen valóban közszolgálati műsorszolgáltatójává tette a Magyar Rádiót. És ez akkor is áll, ha az ő vezetési időszakában is távolítottak el az intézményből igazságtalanul, méltánytalanul régi, országosan ismert munkatársakat.

Az antiliberális koalíció terméke volt az SZDSZ ellenében 2009 végén elfogadott *titoktörvény*. Bár rendelkezései a korábinál racionálisabbak lettek, csak szerény mértékben védték az újságírókat, és egészében a titkosság igényei és a közérdekű ügyek nyilvánossága közötti konfliktusban a mindenkori kormányzat szempontjait részesítették előnyben. A választási vereség elé néző MSZP már az utódainak szállította le a törvényt. Jellemző, hogy a téma iránt minimális közfigyelmet sem sikerült felkelteni még a közvetlenül érdekelt újságírók körében sem.

2007-ben született meg a digitális átállásról szóló, jórészt az uniós normákat tartalmazó törvény, melyet még az előző ciklusban a Kovács Kálmán (SZDSZ) vezette Informatikai Minisztérium dolgoztatott ki. A törvény elfogadásának feltétele az volt, hogy a Fidesz és az MSZP által preferált két magántévé, a Hír TV és az ATV garantáltan helyet kapjon az először létrejövő platformokon. Az SZDSZ ebben és eljárási kérdésekben is a szokásos választás elé került: vagy szembe megy a nagykoalíciós alkuval, s ezzel a vele szimpatizáló médiatérfelel is haragosokat szerez, vagy praktikus okokból is támogatja a döntő részben elfogadható törvényt. Ez utóbbit tette.

Politika és média: normatív szabályozás vagy kézi vezérlés?

Kiegyensúlyozott erőviszonyok között a politikának két fő eszköze volt az elektronikus média befolyásolásra: egyfelől a frekvenciák odaítélése, másfelől az állam és a hozzá kötődő gazdasági szereplők hirdetési gyakorlata. Az SZDSZ ellentmondásos helyzetét a nagy pártok alkujában az jelentette, hogy vagy a normativitás szigorú elvárásainak megfelelően balekként kimarad az osztozkodásból, vagy maga is részesévé válik, s így kompromittálódik. Ha az előbbi úton halad, akkor – a helyi frekvenciák esetében – magára hagyja liberális önkormányzatait; ha az utóbbit választja, akkor purista liberális értelmiségének rosszallását váltja ki, akik különben elvárták, hogy a nyilvános médiajelenlét lehetősége ne szűküljön be. Ezen ellentmondásos szerepelvárás nyomán az SZDSZ jórészt nem játszott jelentős szerepet az országos frekvenciák elosztásában, miközben a helyi frekvenciáknál súlyának megfelelően részese volt az érdekérvényesítő alkuknak.

Az ORTT-ben és a kuratóriumokban az addigi kiegyensúlyozott politikai jelenlét egyszerre két politikai szerepfelfogást tett lehetővé: szolgálhatta volna – önkorlátozó politikai szereplők esetén – a politikai megrendelések távol tartását a közszolgálati médiumok világától, de inkább e megrendelések egyre kendőzetlenebb érvényesítésének eszközévé válhatott. Ennek korlátot szabott mind a kétharmados hatalom hiánya, mind az SZDSZ médiát uralni nem kívánó szerepfelfogása, mind az MSZP „ki-ki kapja meg a magát” arányos érdekbeszámító attitűdje.

Az első Fidesz-kormány idejének tisztán kormánypárti kuratóriumai csak előképét jelentették a média 2010 utáni egypárti lerohanásának.

A harmadik, totális médiaháború – 2010

A Fidesz kétharmados parlamenti többségével totális pusztítást vitt végbe a plurális médiavilágban. Már törvényesen teremtették meg minden szinten a tisztán kormánypárti csonka kuratóriumok világát, s mondták fel az MSZP-vel ellenzéki helyzetben mindig működtetett antiliberális médiakoalíciót. Az állami médiumok a direkt kormánypropaganda eszközévé lettek.

Az ORTT-t felváltó Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság kilenc évre kinevezett elnökét és

Médiatanács szintén kilenc évre választott tagjait kizárólag a kormánypártok jelölték. A testület rendeletalkotási, frekvencia-odaítélési és szankcionálási jogosítványai révén korlátlan ura az elektronikus médiának. Ha a fennálló szabályok nem elegendők a kormányzati akarat érvényesítéséhez, „szakmai, törvényfogalmazói” segítséget nyújtanak a parlamentnek ahhoz, hogy akár visszamenőlegesen is az önkényes gyakorlathoz lehessen igazítani a jogszabályokat, felülbírálni a kormányzat számára kedvezőtlen bírósági döntéseket. Az állami hirdetések kormánypárti irányításával és a magánhirdetők megfegyelmezésével gazdaságilag lehetetlenítik el a kormányzattal szemben kritikus vagy a nem saját gazdasági érdekkörükbe tartozó médiumokat. Gazdaságon kívüli kényszerek alkalmazásával folyik a Fidesz-barát sajtóportfólió feltőkésítése és továbbépítése. Az önkényesen kiszabható büntetések és a hirdetők eltérítése öncenzúrára kényszeríti a magánmédiumok döntő részét, s a kritikus hangvételű közönséget elszigetelt kis médiarezervátumokba kényszeríti.

A magyar sajtó 2012-ben már nem kapta meg a „szabad” minősítést a Freedom House éves

j
e
l
e
n
t
é
s
é
b
e